

UTTANRÍKIS- OG MENTAMÁLARÁÐIÐ

Løgtingið
Tinghúsveg 3
100 Tórshavn

Dagfesting: 20. apríl 2021
Tygara ref.:
Máltal.: 21/00332-2

Aðalorðaskifti um uttanríkismál

Viðhefta mál verður við hesum sent Løgtinginum.

Vinarliga

Uttanríkis- og mentamálaráðið

Jenisay Rana
landsstýrismaður

/ Poul Geert Hansen
aðalstjóri

+Fylgiskjal

UTTANRÍKIS- OG MENTAMÁLARÁÐID

Frágreiðing um úrvall uttanríkismál

April 2021

Frágreiðing til aðalorðaskiftis sambært § 51, stk. 4 í tingskipanini

Innihaldsyvirlit:

Inngangur og framløga: Eitt land millum onnur	3
Løgfrøðiligu karmarnir: Størri rásarúm	6
Við skyldum fylgja rættindi.....	7
Trygdarmál	9
Grannasamstarv	12
Arktis strategi og arktiskt samstarv	13
Handil	15
Stórhavstjóð	18
Uttanríkistænanstan	20
Sendistovur Føroya.....	20

Inngangur og framløga: Eitt land millum onnur

Við hesum leggi eg sum landsstýrismaður í uttanríkismálum fyrir Løgtingið frágreiðing um uttanríkismál.

Endamálið við hesi frágreiðing er at lýsa nökur av teimum málum, áhugamálum og avbjóðingum, sum Føroyar standa fyrir á uttanríkispolitiska pallinum, og soleiðis geva Løgtinginum høvi at umrøða tey. Sostatt leggur frágreiðingen seg eftir í størri mun at reisa spurningar og lýsa avbjóðingar við støði í føroyskum uttanríkispolitiskum áhugamálum enn at gera eina heildarlýsing av uttanríkispolitiska virksemi Føroya. Av somu orsök eru fleiri partar av uttanríkisøkinum ikki við í júst hesi frágreiðing.

Uttanríkispolitikkur er ein grundleggjandi partur av virkseminum í øllum londum. Søguliga hevur talan serliga verið um trygdar- og verjupolitikk, seinni eisini handilspolitikk, men síðan seinna heimsbardaga eru altjóða og millumtjóða samstørv vorðin alsamt meira týðandi og umfatandi. Sáttmálar, samstørv og felagsskapir regluseta, samskipa og samansjóða samstarv millum lond á mongum økjum. Tískil eru nógv heimlig málssøki knyttat til uttanríkispolitikki og altjóða samstarvi. Tað, sum fyriferst uttanfyri landoddarnar, er soleiðis mangan ein fortreyt fyrir vælferð og menning í Føroyum.

Føroyar eru partur av heimssamfelagnum. Tí er umráðandi, at Føroyar taka virknan lut í millumtjóða og altjóða samstørvum. Uttanríkispolitikkur snýr seg ikki einans um at tryggja Føroyum atgongd, vinning og rættindi í samsvari við føroysk áhugamál, men eisini um at taka ábyrgd og lyfta í felag saman við heimsins tjóðum.

Samstarv í altjóða samfelagnum hevur ment seg til at fevna um fleiri og fleiri øki. Fyri Føroyar hava uttanríkispolitikkur og luttøka í millumlanda samstarvi alsamt størri týdning, tí einki kemur av sær sjálvum í heimspolitikki, har ið lond sjálv vinna sær rásarúm. Tí eru felagsskapir og samstørv við onnur lond pallar, har Føroyar kunnu gera vart við seg og gera sína ávirkan galldandi.

Føroyar skulu fyrihalda seg til tey mongu mál og tær stóru avbjóðingar, sum tað sørmir seg eini framkomni og ábyrgdarfullari tjóð. Ikki minst er neyðugt at halda fram at menna føroyskt uttanríkisvirksemi til tess at vinna landinum ágóðar og fyrimunir í tí altjóða umhvørvi, sum okkara land, vinna og borgarar eru partur av og virka í.

Arbeiðið at menna Føroyar sum altjóða samstarvspartur byrjar í Føroyum. Tað eigur at verða kjølfest í føroyskum áhugamálum, virðum og eini føroyskari heimsfatan. Grundleggjandi eru Føroyar eitt vesturlendskt fólkaraði við rættartrygd og mannarættindum sum grundsúlum. Tí taka Føroyar undir við og vilja virka fyrir, at millumtjóða samstarv fer fram eftir skipaðum reglum. Tað gevur smærri londum eitt betri høvi at fremja og verja síni áhugamál móttvegis stórum londum og stórveldum, sum í útgangsstøði eru valdsmiklari og virkisførari í heimspolitikki. Samstarv millum lond og altjóða samstarv annars eigur ikki at vera grundað á vald eina, men sínámillum áhugamál og sínámillum viðurkenning.

Sum ein opin búskapur raðfesta Føroyar búskapar- og handilssamstarv høgt. Búskaparvøkstur er ein fortreyt fyrir, at Føroyar sum ein altjóða samstarvs- og handilspartur eru áhugaverdar fyrir onnur, og ein fortreyt fyrir búskaparvøkstri í Føroyum er möguleikin fyrir samstørvum, ið røkka út um landoddarnar. Tað mesta, sum verður framleitt í Føroyum, verður útflutt, og tað mesta, sum verður

brúkt í Føroyum, verður innflutt. Framburður og vælferð í Føroyum eru tí óloysiliga knýtt at viðurskiftum Føroya við onnur lond og harvið samvinnu við onnur bæði viðvíkjandi útflutningi, innflutningi og vinnuligum samstarvi annars.

Havið er snúningsásur fyri nógv av tí virksemi og teimum áhugamálum, Føroyar samstarva við onnur um. Havið skilmarker Føroyar landafrøðiliga, er høvuðstátturin í lívsgrundarlagum og okkara eyðmerki millum onnur. Sum havtjóð skulu Føroyar leggja dent á skipaða og burðardyggga gagnnýtslu av havsins tilfeingi. Føroyar eiga at ganga á odda til tess at virka fyri nýggjum vinnu- og menningarmöguleikum, sum eru knýttir at havinum, og meira miðvist bruka tær royndir og ta vitan, sum eru í Føroyum í strembanini eftir at styrkja um samstarvið við aðrar havtjóðir og felagsskapir um hav og tilfeingi tess. Sum eitt megineyðmerki fyri Føroyar hevur tað týdning fyri umdømið sum havtjóð og sum sjógaðisveitari, at Føroyar fyrisita tilfeingið í havinum burðardyg.

Seinasta árið hevur verið sermerkt. Vit vita hví. Covid-19 hevur víst seg sum eitt dømi um, hvussu týðandi samstarv millum lond er. Við at deila vitan og seta líknandi átök í verk ber til at royna at basa smittum. Føroyar hava fyrr í ár sökt um atlimaskap í heilsusamstarvinum í WHO. Umsóknin verður viðgjord á aðalfundinum í WHO í ár, og bendir alt á, at umsóknin verður samtykt.

Luttøka í WHO gevur atgongd til vitan, kunning og granskning á heilsuøkinum, sum Føroyar ikki hava í dag, og gevur beinleiðis sambond við onnur lond á heilsuøkinum. Føroyskur atlimaskapur í WHO fer at gera tað lættari at fáa beinleiðis kunning um áleikandi mál og farsóttir, og fer at stimbra ein virknari leiklut og sjónligari stóðu hjá Føroyum innan millumtjóða heilsusamstarv. Føroyskur atlimaskapur gevur eisini möguleika at vísa á føroysk úrslit og granskning innan heilsumál.

Sum land í Arktis og í Atlantshavi, nú heimsins eygu í alsamt stórrri mun venda sær henda vegin, er umráðandi, at Føroyar eru tilvitaðar um egna stóðu í mun til umheimin og onnur lond og um stóðuna í økinum kring Føroyar. Tað er ein fortreyt fyri at kunna taka stóðu til grundleggjandi spurningar og reka ein skynsaman, virknan uttanríkispolitikk.

Alt, sum fyriferst í og snýr seg um føroysk øki og grannalag okkara í Norðuratlantshavi og Arktis eigur landsstýrið ikki bara at verða kunmað um, men eisini verða partur av. Harumframt hava flest øll uttanríkis-, trygdar- og verjupolitisk mál føroyskan áhuga, tí tey kunnu vera viðkomandi fyri Føroyar, føroyingar og føroysk áhugamál, ið jú rökka um allan heim.

Føroyskur uttanríkispolitikkur hevur til endamáls at tæna Føroya fólki við at rökja landsins áhugamál, og samstundis at standa fyri tí klípinum í heimspolitikki, sum føroyskur uttanríkispolitikkur er. Til tess at tryggja, at føroyskur uttanríkispolitikkur byrjar í Føroyum og tekur stóði í Føroya fólki, er umráðandi at eyðmerkja nakrar meginreglur og áhugamál, ið eru stýrandi fyri okkara altjóða samstørsv og leiklut Føroya nær og fjar í heimssamfelagnum. Avbjóðingin er at finna eina javnvág ímillum at laga seg til broytandi viðurskifti til tess at kunna taka av nýggjum möguleikum, utan samstundis bara at lata seg stýra av uttanhyysis rákum.

Alt virksemi Føroya í millumlanda høpi eigur at verða bygt á eitt grundstóði, ið avspeglar landsins áhugamál, føroysk virði og hugburð og ger Føroyar fórar fyri at fylgja við heldur enn at renna aftaná.

Millum høvuðsmálini í føroyskum uttanríkispolitikki eiga fólkaræði, altjóðarættur, fríur handil, solidaritetur, burðardygg gagnnýtsla av havinum, vitan, nýskapan og mentan at vera.

Til seinast vóni eg, at frágreiðingin verður grundarlag undir einum konstruktivum og spennandi aðalorðaskifti. Eg fari at fylgja viðgerðini neyvt til tess at fáa hugskot, íblástur, kritikk og ráð, ið kunnu vera við til at fremja og menna fjóroyskan utanríkispolitikk anno 2021.

Í Tinganesi 20. apríl 2021.

Jenis av Rana
landsstýrismáður

Løgfrøðiligu karmarnir: Størri rásarúm

Luttøka Føroya í altjóða samfelagnum er løgfrøðiliga grundað á tvær semjur millum landsstýrið og donsku stjórnina, heimastýrslögina frá 1948 og á uttanríkispolitisku lögina frá 2005, umframt siðvenju á økinum.

Uttanríkispolitiska virkisføri Føroya er tengt at, hvørt avvarðandi málsøki er yvirtikið ella ikki. Tá ið talan er um yvirtikin málsøki, skipar uttanríkispolitiska lógin frá 2005, saman við siðvenju á økinum, karmarnar fyrir lutøku Føroya í altjóða samfelagnum. Dømi um beinleiðis millumtjóðasamráðingar eru bilateralar handilssamráðingar og millumtjóða fiskivinnusamstarv. Harafturímóti, tá ið talan er um øki, sum ikki eru yvirtikin, men sum hava týdning fyrir Føroyar, skal landsstýrið í samsvari við Fámjinsskjalið takast upp á ráð, við tí fyri eyga at hava veruliga samávirkan.

Sambært uttanríkispolitisku lögini frá 2005 kann landsstýrið samráðast og gera sáttmálar við onnur lond og felagsskapir, tá ið hesir sáttmálar burturav viðvíkja málum, ið hoyra undir málsræðið hjá føroyskum myndugleikum. Tá ið Føroyar gera altjóðarættarligar sáttmálar eftir hesi lög, bera Føroyar vanliga heitið “Danmarkar kongsríki, Føroyum viðvíkjandi.”

Fyritreytin er, at hesir sáttmálar ikki viðvíkja Grønlandi, og at teir heldur ikki skulu galda fyrir Danmark ella verða gjørdir við millumtjóða felagsskap, sum Danmarkar kongsríki er partur av. Føroyar kunnu tó sambært § 4 í uttanríkispolitisku lögini frá 2005 gerast partur av millumtjóða felagsskapum í egnum navni, treytað av, at tað er sambærligt við reglurnar hjá felagsskapinum sjálvum og við stjórnarskipanarlígu støðu Føroya.

Uttan mun til ásetingarnar í uttanríkispolitisku lögini virka Føroyar sambært drúgvاري siðvenju sum sjálvstøðugur sáttmálapartur á fleiri millumtjóða samstarvsökjum. Eitt nú eru Føroyar sjálvstøðugur partur í sáttmálum, sum viðvíkja felags umsiting av ferðandi fiskastovnum.

Uttanríkispolitiska lógin hevur eina óhepna avmarking, tá ið talan er um altjóðarættarligar sáttmálar á yvirtiknum málsøkjum, ið viðvíkja bædi Føroyum og Grønlandi. Tá ber ikki til hjá landsstýrinum einsamøllum at samráðast, men skal landsstýrið samráðast saman við Grønlandi, undir navninum “Danmarkar kongsríki, Føroyum og Grønlandi viðvíkjandi,” stytt DFG. Treytin er, at talan er um sáttmálar ella felagsskapir, har Danmark sum so ikki er sáttmálapartur.

Dømi um hetta eru NEAFC, NAFO og NASCO, sum eru felagsskapir um fiskiveiðusamstarv í altjóða sjógví, har Danmark er umboðað í sáttmálanum gjøgnum ES. Í hesum felagsskapunum eru Føroyar og Grønland við í felag undir heitinum DFG. Í SPRFMO luttaka Føroyar tó einsamallar undir heitinum “Danmarkar kongsríki, Føroyum viðvíkjandi.”

Sum limaland hevur DFG eina atkvøðu eins og hini limalondini í felagsskapunum. Føroyar og Grønland skulu sostatt vera samd um, hvussu farast skal fram, tá atkvøðast skal, t.d. um, hvussu fiskiskapur eftir ávísum fiskaslagi skal skipast.

Føroyar og Grønland hava í samstarvinum lagt seg eftir, at um bara annað landið hevur ítøkilig áhugamál í einum fiskiskapi, verður tað hetta landið, sum ger av, hvussu atkvøðast skal. Eru áhugamálini ikki tey somu í einum mál, atkvøður DFG ikki. Hesin atkvøðuleistur hevur við sær, at Føroyar og Grønland verða sett uttan fyrir ávirkan, tá ið londini hava ymisk áhugamál. Hetta er óheppið, og kann gera tað torført at gera strategiskar semjur við lond, sum vit hava felags áhugamál

við, og síðani tryggja, at hesar semjur verða samtyktar í NEAFC. Eitt dømi er makrelsemjan, sum Føroyar gjørdu við Noreg og ES, men sum vit (DFG) ikki kundu taka undir við í NEAFC.

Sambært fatanini hjá donsku stjórnini er danske ríkið eitt eindarríki, og eindarríkisfatanin forðar sambært donsku stjórnini fyri, at Føroyar kunnu gera sáttmálar í eignum navni, og vera sjálvstøðugur partur av sáttmála, sum Danmark eisini er partur av. Eitt og sama ríki kann ikki hava dupultan, tíansheldur trídupultan limaskap í sama felagsskapi, ella luttaka sum ymiskir partar í sama millumtjóða sáttmála. Fatanin forðar fyri, at Føroyar og Grønland kunnu røkja uttanríkispolitisk áhugamál leys av hvørjum øðrum, tá ið tað kemur til at gera fólkaraettarligar sáttmálar, ið eru viðkomandi fyri bæði londini. Hetta forðar eisini fyri, at Føroyar og Grønland kunnu hava hvør sín limaskap í millumtjóða felagsskapum, sum. t.d. NEAFC.

Í áravís hava skiftandi landsstýri virkað fyri at víðka uttanríkispolitiska virkisføri hjá Føroyum, m.a. tí uttanríkispolitiska lógin frá 2005 ikki veitir nøktandi heimildir. Vísandi til royndir í vanligum yvirtøkumálum, eitt nú málínum um ráevni í undirgrundini, hevur verið roynt at sannføra danir um, at tað ber til at tulka grundlögina øðrvísi enn avvarðandi donsku stjórnarráðini gera.

Danske stjórnin hevur tó ta fatan, at júst ásetingin um uttanríkisviðurskifti, t.e. § 19 í donsku grundlögini, er øðrvísi enn málini, ið Føroyar higartil hava fingið ræði á, hóast danskir myndugleikar innleiðandi hava verið avvísandi.

Grundlógin ásetir í § 19, at stjórnin (*kongen*) handlar ríkisins vegna í millumtjóða viðurskiftum. Henda heimildin kann ikki generelt latast føroyskum myndugleikum, verður sagt, tó at tað eins og gjort er í uttanríkispolitisu lógin letur seg gera at lata føroyskum myndugleikum “*..fuldmagt til at handle på rigets vegne i visse udenrigspolitiske anliggender.*”

Støðan er tí tann, at meðan føroyskir myndugleikar spyrja eftir eini pragmatiskari grundlógarfatan, siga danskir myndugleikar, at teir av prinsipiellum orsøkum ikki kunnu ganga føroysku ynskjunum á móti.

Flestu partar av politisku skipanini í Føroyum halda tað vera natúrligt við varðveittum sambandi og samstarvi við Danmark um ávís mál.

Spurningurin er tí, um tað ber til at endurskoða og nútíðargerá felagsskapin ella samstarvið við Danmark á ein hátt, sum bæði rúmar teirri menning, ið hevur verið seinastu árini, og kann verða ein rúmsáttur karmur um ta natúrligu menning, sum vit síggja fyri okkum í komandi tíðum.

Talan er ikki um ein spurning um loysing ella samband. Talan er um at viðgera, um til ber at dagføra samstarvið við Danmark, og á tann hátt at koma víðari frá tí vegamóti, vit tykjest vera komin til. Fortreytin er breið politisk semja í Føroyum.

[Við skyldum fylgja rættindi](#)

Uttanríkispolitiska lógin heimilar Føroyum at taka lut í millumtjóða felagsskapum og at gera avtalur við aðrar tjóðir undir heitinum “*Kongeriget Danmark for så vidt angår Færøerne.*” Danska stjórnin er av teirri fatan, at Danmark, Føroyar og Grønland eru ein og sami fólkaraettarligi partur (subjekt), *Kongaríkið Danmark*. Sambært donsku stjórnini forðar danske grundlógin fyri, at Føroyar kunnu fáa sjálvstøðugan limaskap í millumtjóða felagsskapum og gera sáttmálar í eignum navni og soleiðis røkja síni egnu áhugamál.

Sambært altjóðarætti eru Føroyar at rokna sum eitt rættarevni í altjóða lóg við heimildum at gerast sjálvstøðugur sáttmálapartur. Tað er ein fólkarættarlig meginregla, ið er grundfest í altjóða rættarskipanini, at millumtjóða sáttmálar verða gjørdir millum fólkarættaligar partar. Tað er fólkarætturin, sum ásetur meginreglurnar fyri, hvussu lond og altjóða felagsskapir skipa viðurskiftini sínámillum.

Landsstýrið metir ikki, at grundgevingarnar hjá donsku stjórnini fyri ikki at viðurkenna, at Føroyar eru ein sjálvstøðugur millumtjóða partur, eru haldgóðar í mun til fólkarættin.

Fleiri dømi eru um, at Føroyar, Danmark og Grønland hava móstríðandi millumtjóða áhugamál. Danmark sigur seg skulu rökja føroysk áhugamál vegna Føroyar. Men sum limaland í Evropeiska Samveldinum ber hetta ikki til, tá Føroyar hava hapt trætumál við júst ES, og Danmark tekur lut í tiltøkum, ið hava til endamáls at skerja vunnin rættindi hjá Føroyum.

Føroyar hava sum nevnt eisini í mong ár virkað við sjálvstøðugum sáttmálarættindum og hava millum annað gjørt fiskiveiðiavtalur í eignum navni við onnur lond í áratíggju. Spurningurin er tí, hvat er til hindurs fyri at viðurkenna, at Føroyar kunnu verða ein sjálvstøðugur sáttmálapartur.

Tiltøkini hjá ES í sildaósemjuni eru dømi um, at Føroyar verða roknaðar sum sjálvstøðugur partur í altjóða samstarvi. Høvdu Føroyar ikki sjálvstøðug sáttmálarættindi, skuldi tað merkt, at Føroyar ikki kundi ábyrgdast fyri at bróta fólkarættarligar skyldur. Kortini var hetta júst tað, Føroyar vórðu lagdar undir í sildaósemjuni. Hetta var sjálv fortreytin fyri tiltøkunum, sum ES-nevndin setti í verk móti Føroyum. Sambært ES høvdu Føroyar nevnliga ikki hildið sínar skyldur í umsitingini av fiskastovnum sambært havrættarsáttmálanum hjá ST, og skuldi tí hava brotið fólkarættarligu skyldur Føroya. Her setti danska stjórnin seg ikki ímóti, at Føroyar høvdu eina støðu sum sjálvstøðugur fólkarættarligur partur við beinleiðis skyldum í altjóða lög. Tað má eisini staðfestast, at ES-ákæran hevði verið ógildig, um Føroyar ikki høvdu hapt sjálvstøðug sáttmálarættindi.

Trygdarmál

Formliga eru bæði uttanríkis og trygdarmál ikki fóroyesk málsøki, og tey kunnu ikki yvirtakast innan verandi karmar. Trygdar- og verjumál liggja tí hjá ríkismyndugleikunum í Keypmannahavn. Tað merkir kortini ikki, at spurningar, sum viðvíkja trygd og verju, ikki eru viðkomandi fyri fóroyeskars myndugleikar.

Fóroyeskir myndugleikar hava í minsta lagi eina medábyrgd í at syrgja fyri, at trygdin hjá fóroyingum og fóroyesk trygdaráhugamál verða røkt. Sum tjóð og millumtjóða sáttmálapartur á fleiri økjum eru Fóroyar ein partur av heimssamfelagnum við egnum áhugamálum, skyldum og rættindum, og tí eiga vit at fyrihalda okkum til trygdar- og verjupolitisk viðurskifti. Eyðmerkja vit ikki okkara áhugamál og virka fyri at røkja tey, er vandi fyri, soleiðis sum heimspolitikkur vanliga fyriferst, at onkur annar ger tað fyri okkum. Tá er eingin trygd fyri, at fortreytirnar eru fóroyeskars ella gagna Fóroyum og fóroyingum.

Harumframt røkka trygdar- og verjumál ofta inn á onnur málsøki eisini. Umframt tilbúgving, er hesin spurningur vorðin serliga viðkomandi nú fleiri lond seta í verk lóggávu t.d. á fjarskiftisøkinum og um undankanning av vinnuligum virksemi, ið eru yvirtikin málsøki, ið fóroyeskir myndugleikar varða av, og Løgtingið löggevur um.

Tá ið lond skulu taka stig, ið hava trygdarpolitisk endamál, snýr tað seg ikki longur bara um våpn, hervald o.s.fr, sum tað í størri mun hevur gjørt, tá ið valdsjavnvágin í heiminum var greiðari enn í dag.

Fóroyar taka undir við og vilja virka fyri, at friður og lágspenningur valda. Sum eitt lítið land uttan formligan avgerðarrætt í trygdar- og verjumálum – og sum partur av danska ríkinum - í eini stórari verjusamgongu, eru spurningar um hesi viðurskifti mangan tikan sum ein sjálvfylgja. Men heldur ikki trygd, tryggleiki ella friður eru ein sjálvfylgja í heimspolitikki og viðurskiftunum millum lond. Hinvegin eru tey ein fortreyt fyri tí frælsa tilverugrundarlagi og teirri menning og vælferð, vit í dag hava. Tí samstarva flestu londini um okkara leiðir um trygd. Bæði við ítökiligum átökum og við breiðum búskaparligum, vinnuligum og mentanarligum samstarvi.

Í 2004 samtykti Løgtingið, at landsstýrið skuldi verða kunnað um trygdarpolitisk og verjumáslig viðurskifti, sum viðvíkja Fóroyum, og at landsstýrið skuldi takast við í viðgerðina av tilíkum málum. Í 2005 varð Fámfjinsskjalið undirskrivað. Endamálið við tí er at tryggja fóroyeskum myndugleikum veruliga ávirkan á felagsmál, millum annað verju- og trygdarpolitikk. Fámfjinsskjalið staðfestir, at danska stjórnin skal taka landsstýrið við uppá ráð í málum, sum viðvíkja Fóroyum ella týðandi fóroyeskum áhugamálum.

Eftir at kalda kríggjíð endaði, broyttust trygdarviðurskiftini millum eystur og vestur grundleggjandi. Hugmyndaliga stríðið, ið, saman við eini tvíþólaðari valdsjavnvág, var orsókin til drúgva spenningstríðið við USA og Sovjetsamveldinum sum mótpólum, endaði. Fóroyar voru partur av strategisku tilvitskuni hjá báðum þortum undir kalda krígnum. Tá kalda kríggjíð endaði, gjørðust millum annað Miðeystur, Afganistan, stríðið ímóti yvrigangi og seinni spurningurin um nettrygd brennideplar á trygdar- og hernaðarpolitiska heimspallinum.

Í nòkur ár hevur spenningurin nú aftur verið vaksandi millum eystur og vestur. Hernaðarliga virksemið um okkara leiðir er økt, og fleiri av heimsins stórveldum sýna Arktis og Norðurhøvum

alsamt stórrí áhuga. Í hesum samanhangi kann strategiska stóða Føroya í miðjum Norðuratlantshavi vera áhugaverd.

Vísandi til bæði Løgtingssamtyktina frá 2004 og til Fámjinsskjalið hevur tað verið eitt føroyskt ynski at fáa betri kunning um trygdarpolitisk og verjupolitisk mál. Eitt úrslit av hesum er, at seinasta hond nú verður løgd á fyriskipanir og mannagongdir, sum kunnu tryggja, at føroyskir myndugleikar verða kunnaðir og tóknir við upp á ráð í trygdar- og verjupolitiskum spurningum, sum eru viðkomandi fyri Føroyar.

Nú greiðar ábendingar eru um, at eitt heimspolitiskt meginrák við USA og Russlandi og Kina sum mótpólum hevur tikið seg upp, og helst fer at standa við í eina tíð, reisir tað spurningin um, hvort tíðin er búgvín til at fara undir eina tilgongd at endurhyggja Løgtingssamtyktina frá 2004 um trygdarviðurskifti, ið eisini tekur stóði í undanfarnum Løgtingssamtyktum, við tí fyri eyga at fáa eina skipaða og nágreniliga viðgerð í Løgtinginum um ein føroyskan trygdarpolitikk. Umráðandi fyri eina tilíka viðgerð er, at hon tekur atlit at stóðuni á heimspolitiska pallinum, men samstundis fer fram við stóði í føroyskum fortreytum.

Tað er umráðandi, nú spenningurin aftur økist, ikki at gera heimin svartan og hvítan. Til ein spurning um antin ella. Hóast tað er ein sannroynd, at trygdarpolitska stóðan er fyri broytingum, og fleiri stórveldi sýna økinum um okkara leiðir áhuga og vilja samstarva, so er hetta sum so neyvan orsök til stúran. Millumtjóða samstarv, ið fremur málið um lágspenning skal framvegis vera høvuðsraðfestingin, men Føroyar eiga ikki í millumtjóða samstarv at vikja frá fólkæræðisligum grundprinsippum. Tí eiga Føroyar, eins og lond flest um okkara leiðir, at raðfesta opið og gjøgnumskygt samstarv við m.a. Russland og Kina um viðkomandi mál, ið hava felags áhuga. Útgangsstóði er, at opið samstarv er ein fyrimunur fyri allar partar og ein fortreyt fyri stabiliteti og vökstri í heimssamfelagnum.

Tað er einki at taka seg aftur í, at spenningurin um trygdar- og verjupolitikk serliga er vorðin viðkomandi, nú danska verjan hevur víst á, at tørvur er á lofteftirlitsradara í Føroyum. Eisini NATO og USA meta tørv vera á hesum. Tílíkt eftirlit hevur ikki verið í loftrúminum yvir føroyskum øki síðan undanfarni radarin á Sornfelli varð tókin niður 2007-09. Tað ber í sær, at eitt sokallað hol í lofteftirlitinum í einum geira, sum fevnir frá økinum í ein landnýrðing úr Føroyum millum Ísland og Noreg í ein útsynning móti Bretlandi.

Radarin, sum er upp á tal, hevur til endamáls at varnast alla loftferðslu, eisini ókend flogfør og flogfør, sum ikki vilja verða sædd. Hann hevur ikki möguleika fyri at síggja ferðslu ella virksemi á sjónum. Afturat radaranum eru eisini aðrar ílögur partur av sonevnda kapasitetspakkanum hjá donsku stjórnini. Av serligum áhuga fyri Føroyar er ætlanin um at gera donsku verjuskipini út við fjarberandi dronum, ið tryggja betri sjóeftirlit.

At mett verður, at tørvur er á lofteftirlitsradara í Føroyum reisir tí spunningin, um tað ikki sørmir seg okkum sum partur av NATO at koma við einum íkasti til ta felags trygd, sum NATO stendur fyri um okkara leiðir. Uttanríkis- og trygdarpolitikkur snýr seg eins nógv um at taka ábyrgd sum at krevja rættindi og fyrimunir. Tí eiga Føroyar at leggja seg eftir at taka lut og vera við. Á tann hátt ber eisini til at lata upp fyri enn fleiri samstarvsmöguleikum, ið kunnu gagna okkum.

Sum eitt íkast til verjuna í okkara øki, kann ein lofteftirlitsradari eisini verða við til at styrkja um samstarvið við m.a. grannalondini Noreg, Bretland og Ísland, umframt USA og NATO í síni heild,

ið øll hava áhuga í so góðum lofteftirliti í økinum, sum til ber. Talan er um partar, sum landsstýrið í dag virkar fyri at fáa styrkt samstarv við.

Hernaðarligi áhugin fyri Norðurhøvum og Arktis økist, og í NATO høpi verður umrøtt, hvussu spenningsmynstrið er í gongd við at broytast. Gera Føroyar av at geva tilsgøn til nýggjan lofteftirlitsradara, økjast mæguleikarnir at fáa til vegar upplýsingar um virksemi um okkara leiðir. Tað fer at geva Føroyum betri innlit í viðurskiftini og eitt høvi til at taka lut og gera sína ávirkan galldandi. Fortreytin fyri ávirkan eru vitan og innlit, ið bæði radarin og aðrir partar í kapasitetspakkanum hava til endamáls at fáa til vegar.

Ført hevur verið fram, at ein nýggjur loftradari kann gera Føroyar til eitt hernaðarligt mál. Í friðartíð eru kortini ongar ábendingar um, at trygdarváðin økist, verður ein radari settur upp. Hinvegin er endamálið m.a. at tryggja, at fremmand flogfør ikki nærkast Føroyum, og at gera tey tað, so verða tey sædd. Í krígstíð er støðan sjálvsagt ein onnur, men spurningurin er, um ein radari (lutfalsliga fjart frá bygdum øki) hevur størri váða við sær enn aðrar installatióner í Føroyum.

Spurningurin um, hvort ein nýggjur lofteftirlitsradari kann ávirka viðurskifti Føroya við onnur lond, hevur eisini verið uppi. Serliga spurningurin um mæguligar avleiðingar fyri handils- og fiskiveiðusamstarv.

Verður hugt aðrastaðni, eru ongar ábendingar um, at lond seta í verk tiltøk sum aftursvar uppá óvápnadødar lofteftirlitsradarar, sum styrkja verjuevnini heldur enn álopsevnini. Talan er um eftirlit, sum lond flest, og øll tey um okkara leiðir, longu frammanundan hava, og sum ikki ger seg inn á suverenitetin hjá øðrum londum. Tí er í sambandi við viðgerðina av lofteftirlitsætlanini valla orsøk at taka hædd fyri mæguligum avleiðingum í framhaldandi samstarvinum innan m.a. handil og fiskiveiðu við onnur lond. Alment hava greinarar eisini mett, at ein lofteftirlitsradari í Føroyum neyvan fer at verða sæddur sum ágangandi ella sum ein hóttan av øðrum tjóðum.

Ávísir samfelagsligir fyrimunir kunnu standast av einum nýggjum lofteftirlitsradara. Flogtrygdin og tilbúgviningin í sambandi við flogferðslu økist. Mæguleiki er fyri, at føroyskar fyritøkur og veitarar kunnu gerast partur av verkætlanini og loysa uppgávur í sambandi við radaran. Higartil hava Vága Flughavn og Net gjørt vart við sín áhuga í ávikavist at fáa atgongd til radaramyndina og mæguleika at veita tænastur í sambandi við raksturin.

Av røttum hevur málið fingið almenna fjølmiðalaumrøðu, viðgerð í landsstýrinum og er viðgjørt í Uttanlandsnevndini. Fyrr enn farast kann undir verkætlanina, skal landsstýrið taka undir við henni og geva donsku stjórnini tilsgøn. Landsstýrið og danska stjórnin viðgera nú spurningin og samráðast um málið. Útgangsstøðið hjá landsstýrinum hevur frá byrjan verið, at Føroyar sum eitt vesturlendskt fólkaraði eiga at lata sítt til felags verjuna í NATO, tá ið tørvur er á tí. Í samsvari við afturvendandi ynskið um, at Føroyar skulu hava innlit í og ávirkan á viðkomandi trygdar- og verjupolitisk mál, vil landsstýrið m.a. tryggja sær atgongd til tær upplýsingar, ein lofteftirlitsradari fær til vegar, og at føroysk ynski og atlít annars verða gingen á móti í sambandi við ætlanina.

Grannasamstarv

Tað eru fleiri möguleikar at skilmarka hugtakið grannalag. Valla er grund til at velja eitt fram um annað, tí tað veldst bæði um áhugamál og samanhang, hvussu vit síggja okkum sjálvi í mun til onnur. Føroyar eru í Útnorðri, vit eru eitt norðurland, Føroyar eru í evropeiska grannalagnum, einum Norðuratlantsgrannalagi og partur av Arktis. Grannasamstarv ella grannalag er sostatt eitt umfevnandi landafrøðiligt og politiskt hugtak, ið virkar sum karmur fyri fleiri strategiskum uttanríkispolitiskum kjarnuuppgávum.

Føroyar hava greið áhugamál móttvegis hinum londunum í grannalagi okkara og greiðan áhuga í at vera ein áhugaverdur granni hjá øðrum at samstarva við. Mangan hava vit lyndi til at viðgera og savna okkum um viðurskiftini við grannar okkara innanfyri samstarvskarmar á ávísum økjum, t.d. fríhandilssáttmálar ella fiskiveiðusamstørv. Áhaldandi at arbeiða við málum innan hesar karmar hevur eyðsæddan týdning og skal raðfestast. Samstundis eiga vit at ansa eftir at minnast til eisini at leggja dent á samstarv í breiðari og meira strategiskum uttanríkispolitiskum týdningi. Bæði tí tað kann vera serstakliga fremjandi fyri ítökilig áhugamál at kunna vísa á víðfevnd og munagóð samstørv, ið gagna báðum þortum, og fyri sum heild at økja um áhugan fyri Føroyum sum ein politiskur, búskaparligur og mentanarligur samstarvspartur í heimssamfelagnum.

Føroyar eiga tí at raðfesta og virka miðvist fyri breiðum politiskum, búskaparligum, vísindaligum og mentanarligum samstarvi við ES og límalond tess, og við USA, Bretland, Ísland og Noreg.

Í løtuni verður arbeitt við at menna viðurskiftini við ES og menna karmin fyri samstarvi millum partarnar. Í fjør undirskrivaðu landsstýrið og amerikanska stjórnin partalagsvirlýsing, ið leggur lunnar undir strategiskt samstarv á fleiri økjum. Nú Bretland endaliga er farið úr ES eru fyrireikingar eisini byrjaðar til eina skipaða tilgongd at styrkja viðurskiftini millum Bretland og Føroyar við einum strategiskum og víðfevndum samstarvi fyri eyga. Í hesum sambandi verður eisini hugt at Skotlandi.

Landsstýrið hevur í hyggju at fara undir at virka fyri at menna samstarvið við Noreg. Nógv tilknýti og nögv sambond – bæði vinnulig, búskaparlig, útbúgvingar-, vísinda- og mentanarlig – eru millum Føroyar og Noreg. Fortreytirnar fyri politiskum samstarvi eru góðar, tí londini hava fríhandilssáttmála og fiskiveiðusáttmálar. Føroyar og Noreg hava nögv felags áhugamál, líkjast nögv á fleiri økjum og virka í felag á fleiri mótaum. Havið er ein afturvendandi felagsnevnari. Men kortini er politiska samstarvið avmarkað. Nógvir möguleikar eru fyri Føroyar í einum miðvísum strategiskum samstarvi við Noreg – ikki bara í sínámillum viðurskiftunum, men eisini í altjóða samstarvi sum heild.

Hoyvíkssáttmálin hevur fylt nögv í viðurskiftunum við Ísland í seinastuni. Avbjóðingarnar millum londini á handilsøkinum skulu raðfestast og loysnir finnast. Samstundis eigur at verða hugt at teimum fyrimunum og möguleikum, ið økt samstarv millum Ísland og Føroyar, kann bera í sær.

Umframt grannar, raðfesta Føroyar eisini serliga samstarv við Russland, og hini londini í Evroasiatiska búskaparsamveldunum, við Kina og við Ísrael. Russland og Kina eru týðandi samhandilspartar hjá Føroyum og samstarv hevur til endamáls at tryggja føroyskum útflutningsvørum so góða marknaðaratgongd sum til ber í fríhandilssáttmálum. Eisini eru aðrir samstarvsmöguleikar á fleiri økjum, ið kunnu vera við til at fremja viðurskiftini við tey londini.

Samstundis sum Føroyar lótu upp sendistovu í Tel Aviv í januar varð farið undir at menna samstarvið millum Ísrael og Føroyar. Enn er stutt fráliðið, men longu nú tykist greitt, at gróðrarlíkindi eru fyrir munagóðum samstarvi. Millum annað innan handil, nýskapan, innovation og vinnumenning. Arbeiðið at virka fyrir øktum samstarvi við Ísrael heldur fram, og eisini verður hugt at fleiri øðrum økjum enn teimum nevndu.

Arktis strategi og arktiskt samstarv

Í eina tíð hava fyrireikingar verið gjørðar til eina arktiska strategi fyrir Føroyar, sum í síni heild hevur til endamáls at lýsa eitt grundarlag, ið Føroyar skulu nýta at gera raðfestingar í arktiskum høpi eftir. Tað verður mett skilagott, nú Arktis og Norðuratlantshav eru við at gerast ein heimspolitiskur brennidegil.

Ein tilík strategi eigur at verða stavnhaldið í mun til Arktis. Arbeiðið við at gera egna arktiska strategi eigur at hyggja eftir, hvørji vit eru, hvat vit vilja verða, og hvussu vit koma hagar. Ein føroysk arktisk strategi kann sostatt bæði hava eitt innlendis fokus, sum snýr seg um at menna føroyska samfelagið og eitt uttanríkispolitiskt fokus, sum vendir sær móti heimssamfelagnum og millumtjóða samstarvi.

Sum heild eiga Føroyar í eini slíkari strategi at fylgja við í altjóða rákum og semjum og halda okkara strategi innanfyri henda karm. Eitt nú at knýta hana saman við heimsmálunum og tí, sum semja er um og fokus er á í Arktiska ráðnum. Strategiin hevur týdning sum ein føroysk uttanríkispolitisk strategi og sigur umheiminum frá um Føroyar. Onnur lond, samstarvspartar og felagsskapir, sum hava áhuga í Føroyum og koma henda vegin, leita eftir slíkum tilfari og nýta tað sum grundarlag fyrir at seta Føroyar í ein altjóða samanheng og gera ítökiligt samstarv við Føroyar.

Tað hevur týdning, at Føroyar eru tilvitaðar um, hvussu vit lýsa okkum sjálvi bæði úteftir, men eisini, hvussu vit í Føroyum umrøða okkum í mun til Arktis. Onnur lond siggja sannlíkt Føroyar líka nógv sum eitt arktiskt, norðurlendskt ella skandinaviskt land. Tað eru londini í Arktis og rundan um, sum hava tørv á at skilmaka seg í mun til hvønn annan. Ein føroysk arktisk strategi skal gera Føroyar sjónligari í arktisku umrøðuni og áhaldandi umrøða Føroyar sum part av Arktis.

Í 2013 gjørdu Føroyar eina arktiska útgreining, sum lýsir støðu Føroya í Arktis. Síðan tá hevur virksemið í Arktiska ráðnum fingið alsamt meira týdning og heimsins lond hava av álvara vent sjóneykuni móti Arktiska økinum. Arktis er í dag í ferð við at gerast ein miðdepil í heimspolitikki. Bæði lond, sum eru partur av formliga arktiska samstarvinum, og lond, sum ikki beinleiðis eru partur av tí, raðfesta økið. Hetta merkist í Føroyum. Áhugin fyrir Føroyum er vaksin nógv síðan 2013. Føroyar liggja millum stórveldini í Arktis. Føroyar liggja harafturat mitt í einum av teimum mest produktivu og burðardygtr stýrdu havøkinum í heiminum. Sum eitt framkomið, ríkt og ábyrgdarfult land hava Føroyar skyldu til at umsita burðardygtr tað økið, sum vit eru partur av og at viðvirka til at loysa tær avbjóðingar, sum allur heimurin er partur av. Støða Føroya í Norðuratlantshavi og Arktis krevur, at Føroyar eru tilvitaðar um sína støðu í mun til onnur lond og um gongdina í økinum kring Føroyar. Tískil er tørvur á at byggja víðari á tað arbeiðið, sum varð gjort við útgreiningini og gera eina arktiska strategi fyrir Føroyar. Við eini arktiskari strategi seta Føroyar sær eina uttanríkispolitska kós, sum skal styrkja Arktiska økið og støðu Føroya í Arktis.

Strategiin tekur útgangsstøði í, at Føroyar eru partur av Norðuratlantshavi og Arktis. Føroyska landgrunsløgdømið fevnir norður um pólkringin, og Føroyar umsita tilfeindi og gera krøv, sum eru innanfyri pólkringin. Harumframt hava Føroyar luttikið virkið í arktiska samstarvinum, síðan tað byrjaði sum granskingarsamstarv fyrst í 1990unum. Í 1996 varð Arktiska ráðið sett á stovn, síðan tá hava Føroyar luttikið har í sendinevnd saman við Danmark og Grønlandi.

Grundarlagið undir strategiini er menniskjan og náttúran í Arktis. Føroyska búskaparliga og mentanarliga tilverugrundarlagið er líkt tí hjá hinum arktisku londunum. Vit liva í og av náttúruni, serliga havinum, undir náttúrugivnum umstøðum. Styrkja vit tilverugrundarlagið hjá okkum, sum búgva í Arktis, styrkja vit móttøðuførið í øllum arktiska økinum. Tískil er fyrst og fremst neyðugt at taka atlít til, at menniskju liva í og av Arktis, og at fólkini í Arktis eru tey, sum eru best før fyri at taka avgerðir um egið lív og øki. Arktiska økið skal verða trygt og gott at liva í, so íbúgvarnir síggja eina framtíð fyri sær og sínum. Føroyar hava saman við hinum londunum í arktiska økinum skyldu til at virka fyri, at eitt nú trygdarspurningar, altjóða samstørv, veðurlagsbroytingar og búskaparmenning verða handfarin við virðing fyri fjølbroyttu samfeløgunum, margfalda lívinum og máttmiklu náttúruni í Arktis. Tað skal verða liviligt hjá núverandi íbúgvum og komandi ættarliðum í Arktis.

Stavnaldið, sum setur kósina fyri alla strategiina er, at fyri Føroyar er samstarv ein fortreyt fyri, at arktiska økið og støða Føroya í Arktis kunnu styrkjast. Skal samstarvið verða virðismikið og munagott, mugu lond taka ábyrgd fyri umheiminum, lyfta í felag og hava nakað at geva hvørjum øðrum. Tískil skulu Føroyar í sínum arktiska virksemi verða ein viðkomandi og ábyrgdarfullur samstarvspartur. Politisku málsetningarnir niðanfyri verða eftir ætlan ein høvuðsbular í eini arktiskari strategi, sum Løgtingið eftir ætlan eisini fær høvi at umrøða.

Politiskir málsetningar í arktiskum samstarvi

1. Føroyar virka fyri einum friðarligum og tryggum Arktis.
2. Føroyar taka ábyrgd og samstarva um at loysa felags avbjóðingar og seta í verk altjóða átøk.
3. Føroyar taka virknan lut í Arktiska ráðnum, og virka áhaldandi fyri egnum limaskapi í hesum felagsskapi.
4. Føroyar taka lut í viðkomandi millumtjóða samstarvi um Arktis og raðfesta sínámillum samstarv við øll grannalondini í Arktis.
5. Føroyar virða og stimbra tilverugrundarlagið í Arktis við at verja høv og náttúru móti dálking og virka fyri eini burðardyggari umsiting av øllum havsins tilfeindi.
6. Føroyar styrkja tilverugrundarlagið í Arktis við at skapa og deila vitan og fórleikar.

Handil

Ein stórus partur av teimum vørum, sum verða framleiddar í Føroyum, verða framleiddar við útflutningi fyri eyga og ein stórus partur av teimum vørum, føroyingar brúka, verða innfluttar. Avmarkaði heimamarknaðurin í Føroyum ger, at sum veitari av fiskavørum til marknaðir um allan heim, eru Føroyar í stórra mun knýttar at marknaðum í øðrum londum enn lond við stórra heimamarknaði. Samhandil við umheimin er tískil ein hornasteinur í føroyska búskapinum og ein fortreyt fyri vökstri og menning í Føroyum.

Føroyar hava tí áhuga í, at marknaðaratgongd fyri føroyskar vørur er so opin, víðfevnd og støðug sum til ber.

Tað er tó ein afturvendandi avbjóðing hjá Føroyum at sannføra onnur lond um, at tað hevði verið skilagott og ein fyrimunur fyri báðar partar at arbeiða miðvist við at menna handilsviðurskiftini við Føroyar við t.d. gera fríhandilssáttmála ella á annan hátt tryggja so frælsar handilstreytir sum til ber. Orsøkin er eyðvitað, at føroyski marknaðurin er so lítil í vavi, at tað tí kann vera trupult hjá øðrum londum at síggja, hvat tey fáa burturúr at brúka tíð og orku uppá at gera fríhandilssáttmála við Føroyar.

Samanborið við flestu grannalondini standa Føroyar rættilega einsmallar á handilsliga økinum. Føroyar eru hvørki partur av ES, EFTA og heldur ikki av øðrum felagsskapum, sum samráðast um handilssáttmálar í felag.

At Føroyar ikki eru eitt sjálvstøðugt ríki, kann vera ein onnur avbjóðing, tá ið um ræður fríhandil. Orsakað av egnum innanríkisviðurskiftum, eru summi lond varin at gera fríhandilssáttmálar við lond, sum ikki eru fullveldisríki.

Uppgávan at tryggja føroyskum vinnulívi kappingarføra marknaðaratgongd liggar hjá landsstýrinum. Uttanríkistænanstan stendur fyri hesum arbeiði, og handilsmál fylla nögv sum arbeiðsøki. Sum við øðrum uttanríkispolitiskum málum er tað at arbeiða við marknaðaratgongd, og handilsmálum sum heild, vanliga ein drúgv tilgongd, ið krevur áhaldni, umframt ein mótpart, ið er til reiðar at samstarva. Sjáldan verða stór stig tikan í einum, men tey eru hinvegin ofta úrslit av drúgvum fyrireikingum og samskifti. Talan er bæði um at virka fyri at vekja ans fyri Føroyum sum samhandilspartur, at samráðast og at rókja mál í sambandi við verandi fríhandilssáttmálar. Í hesum arbeiði eru sendistovurnar serstakliga týðandi. Í teimum londum, har Føroyar ikki hava sendistovur, men har Føroyar hava handilsligan áhuga, er gott samstarv við donsku sendistovurnar á staðnum.

Eisini hava seinnu árini verið fleiri handils- og vinnuferðir, ið hava fingu góðu undirtøku millum føroyskar fyritøkur. Handilsframaátøk eru partur av tilgondini at styrkja um ímyndina og umdømið, Føroyar hava í viðkomandi londum og soleiðis vekja stórra áhuga fyri handli og samvinnu við Føroyar.

Tað hevur samstundis týdning at seta handilssamstarv í ein strategiskan uttanríkispolitiskan samanhang, ið umframt at tryggja so góða marknaðaratgongd sum til ber, hevur til endamáls at økja um áhugan fyri Føroyum sum ein politiskur, búskaparligur og mentanarligur samstarvspartur í heimssamfelagnum. Í hesum høpi eru fleiri spennandi stig tikan í seinastuni, umframt at virkað verður miðvist fyri í breiðum høpi at styrkja samstarvið við fleiri týðandi handilspartar, m.a. ES, Bretland, Kina, Japan og EABS.

Føroyar hava, sum er, fríhandilssáttmálar við ES, Bretland, Noreg, Ísland, Turkaland og Sveis. Flest allar vørur, sum í dag verða framleiddar í Føroyum, hava tollfría atgongd til hesar marknaðir. Til tess at fáa betri atgongd fyri nýggjar vørur og fyri at beina burtur forðingar í verandi sáttmálum, verður støðugt arbeitt við dagføringum. Í 2019 vóru fyri fyrstu ferð í 12 ár gjørdar broytingar í fríhandilssáttmálanum við ES. Tá fekk virkaður føroyskur brislingur tollfría atgongd til ES, og føroyskt alifóður fekk eisini betri marknaðaratgongd.

Handilssáttmálin við ES er komin í ringt orð.

Hóast ávísar avmarkingar, er tað ein sannroynd, at sáttmálin samanumtikið hevur verið ein góður karmur fyri handilin millum Føroyar og ES og hann stendur ikki aftanfyri sáttmálarnar sum okkara grannalond hava við ES, tá tað ræður um marknaðaratgongd fyri vørur.

Hóast øll kunnu semjast um, at tað hevði verið ynskilegt at sloppið av við avmarkingarnar í sáttmálanum, og fingið tollfría atgongd til ES marknaðin fyri allar vørur, so skerst ikki burtur, at avmarkingarnar í flestu fórum hava avmarkaðan búskaparligan týdning fyri føroyska vinnu. Tað er í øllum fórum lítið, ið bendir á, at føroyskar fyritøkur síggja stórar vinnuligar möguleikar á flestu av teimum økjum, sum ikki hava tollfrælsi, og er vinnan rímiliga væl nøgd við verandi marknaðaratgongd til ES. Ein orsøk er kanska, at tollfrælsi ikki er einasta fortreytin fyri lønandi framleiðslu.

Grundarlagið fyri vanligu fatanini av handilssáttmálanum við ES og teirri umrøðu sáttmálin fær, tykist tí viðhvørt misvísandi.

Hinvegin kann tað vera ein forðing fyri nýhugsan í vinnuni og ætlanum at royna at framleiða onkra nýggja vøru, um tey ikki kunnu útflyta ætlaðu vøruna til ES-marknaðin utan toll. Tískil verður áhaldandi arbeitt fyri at fáa hesar avmarkingar burtur, og samskift verður við vinnuna um, hvar tørvurin er störstur.

Tað hevur tó týdning at hava í huga, at Føroyar hava valt at standa uttanfyri ES og harvið eisini uttanfyri evropeiska innhmarknaðin. Hetta val hevur sínar fyrimunir, men hevur eisini sín kostnað. Sum uttanfyristandandi land eru Føroyar ikki í eini støðu, har tað er frítt val á øllum hillum.

Við støði í hesi fortreyt leggur landsstýrið dent á áhaldandi at virka fyri betri marknaðaratgongd til ES marknaðin og at menna eitt sterkt og dynamiskt samstarv við ES innan viðkomandi øki, har ES ger sáttmálar við triðjalond.

Tá ið Føroyar og Bretland í 2019 skrivaðu undir fríhandilssáttmála, vóru Føroyar millum allar fyrstu londini, ið gjørdi sáttmála við Bretland. Samstundis var semja um, at tá ið sáttmálin kom í gildi 1. januar 2021 skulu partarnar í felag finna loysnir, ið hava til endamáls at beina burtur forðingar, t.d. kvotur á ávísum vórum. Samskift verður við bretskar myndugleikar um at fara undir hesa tilgongd, men longu um ársskiftið var greitt, at nýggja støðan elvir til avbjóðingar.

Útflutningsmynstrið hjá Føroyum er nógv broytt seinastu umleið tíggju árini. Økt uppisjóvar tilfeingi og stórur vøkstur í alivinnuni hava verið viðvirkandi orsøkir til, at síðan 2009 er virðið á útfluttum vórum meira enn tvífaldað – úr 4,1 milliard í 2009 í omanfyri 9 milliardir í 2019. ES er framvegis störsti einstaki marknaðurin fyri føroyskar útflutningsvørur. Í virði er útflutningurin til ES vaksin nakað seinastu 10 árin, men lutfalsligi marknaðarluturin hjá ES er kortini minkaður munandi, tí stóri útflutningsvøksturin er í stóran mun grundaður á, at føroyskar fyritøkur hava økt um söluna til aðrar marknaðir – serliga Russland, men eisini Kina og USA.

Útflutningurin til Russlands er fleirfaldaður – úr umleið 650 mió. í 3,2 mia. eftir 10 árum. Tað kemst í stóran mun av, at Føroyar síðan 2014 hava hævt serstøðu á russiska marknaðinum, tí Føroyar ikki eru fevndar av matvøruforboðnum, russiska stjórnin hevur sett fyri landbúnaðarvørum úr m.a. ES, Noregi, Ísland, USA og Kanada.

Russland er sostatt tað landið, sum innflytir mest úr Føroyum. Danmark er tað einstaka land í ES, sum keypir flestar føroyskar vørur – í fjør tilsamans góð 10 prosent av samlaða útflutninginum, og er tí næststørsti keyparin av føroyskum útflutningi. Teimum í hølunum koma Bretland, USA og Kina. Sostatt eru fimm teir størstu innflytararnir av føroyskum vørum, nú Bretland fer úr ES, fimm sjálvstøðugir marknaðir.

Tað er ein grundleggjandi broyting í samhandlinum hjá Føroyum samanborið við fyri bara 10-15 árum síðan, tá at kalla allur útflutningurin fór til ES-marknaðin. Tá var handilssáttmálin við ES karmur um bróðurpartin av útflutninginum. Broytta útflutningsmynstrið krevur, at landsstýrið leggur nógva orku í at virka fyri fríhandilssáttmálum í lutfalsliga nýggjum marknaðum.

Stórhavstjóð

Havið er ein annar høvuðstáttur í føroyiskum uttanríkispolitikki. Havið bæði skilir Føroyar frá restini av heiminum og knýtir okkum at honum. Grundarlagið undir búskapinum stavar í stóran mun frá gagnnýtslu av tilfeingi í havinum. Sum havtjóð við trimum høvuðssúlum, fiskivinnu, aling og farmaflutningi, hevur millumtjóða samstarv avgerandi týdning.

Í samstarvi um fiskiveiðu eiga Føroyar at leggja dent á skipaða og burðardygga umsiting og gagnnýtslu av havsins tilfeingi. Føroyar hava sínámillum sáttmálar við Noreg, Russland, ES, Ísland og Grønland. Nú Bretland ikki longur er partur av ES, er eisini gjördur sínámillum fiskiveiðusáttmáli millum Føroyar og Bretland.

Føroyar luttaka sjálvstøðugt sum strandarland í sambandi við samstarv millum strandarlondini í landnýrðingspartinum av Norðuratlantshavi um felags umsiting av ferðandi fiskastovnum, sum eru um markel, sild, svartkjaft og kongafisk.

Harumframt eru Føroyar eftir DFG-leistinum limur í fýra økisbundnum fiskiveiðufelagsskapum, NEAFC, NAFO, NASCO og SPRFMO, ið er karmur um víðfevt samstarv millum nógvi lond, ið hava felags áhuga í havtilfeingi í teimum økjum, felagsskapirnir fevna um. Eisini hava Føroyar skrivað undir og tikið undir við sáttmála um at forða fyri óskipaðum fiskiskapi í altjóða sjógví í Íshavinum.

NAMMCO er økisbundin felagsskapur fyri havsúgdjór í Norðuratlantshavi, og har eru Føroyar sjálvstøðugur limur saman við grannalondunum Noregi, Íslandi og Grønlandi.

Tá ið talan er um millumtjóða samstarv um umsiting av tilfeingi í havinum, meta Føroyar, at tað er best útint í økisbundnum høpi, har sáttmálapartar við virknum samstarvi koma ásamt um rættindi og samstundis tryggja burðardygga gagnnýtslu av felags havtilfeingi.

Føroyar skulu ganga á odda til tess at virka fyri nýggjum vinnu- og menningarmöguleikum, sum eru knýttir at havinum. Tað skal gerast við meira miðvist at brúka tær royndir og ta vitan, sum er í Føroyum í strembanini eftir at styrkja um samstarvið við lond og felagsskapir um mál og evni, sum viðvíkja havi, og sum heild taka fram støðuna sum havtjóð sum eina styrki og eitt amboð í millumtjóða samstarvi, eisini á økjum, sum snúgva seg um annað enn hav.

Millum annað kunnu Føroyar brúka atlimaskapin í FAO, ST-felagsskapinum fyri mat og landbúnað meira strategiskt. Virksemið í FAO er umfatandi, og Føroyar hava higartil raðfest luttökuna í fiskivinnusamstarvinum. Hetta samstarv gevur atgongd til nógva vitan um fiskivinnu og menningarmöguleikar innan sjögætisframleiðslu, beinleiðis sambond við fiskivinnu- og alitjóðir kring allan heim og möguleika at vera við til at menna felags meginreglur fyri burðardyggan fiskiskap, handil við fiskavørum og aling.

FAO fiskivinnusamstarv eigur at verða hægri raðfest, og samskipan styrkt millum føroyaskar myndugleikar, granskingsarumhvørvið, vinnulívið og onnur viðkomandi til tess at brúka meira tilvitað möguleikarnar í FAO samstarvinum, eisini í sambandi við t.d. altjóða menningarsamstarv.

Flutningur og ferðsla á sjónum hevur eisini stóran týdning fyri havtjóðir sum Føroyar. Tí eru Føroyar eisini atlimur í IMO, sum er felagsskapur Sameindu Tjóða fyri sjóvinnu. Í IMO verður millum annað nógv gjørt til tess at fyribryrgja dálking og økja um trygd á sjónum. Føroyar hava tikið undir við flestu

altjóða sáttmálunum hjá IMO og hava tí skyldur at liva upp til teir. Tí eiga vit at hava ein virknan leiklut í IMO. Sum flaggstatur við altjóða skipaskrá, FAS, mugu Føroyar harafturat móta teimum krøvum, ið har verða sett.

Arbeitt verður við at fáa Føroyar við sum lim í IOC – International Oceanographic Commission undir UNESCO. Eins og í FAO og IMO, kunnu vit brúka okkara atlimaskap í UNESCO og støðu sum stórhavstjóð í størri mun til tess at rökja og menna sambond við onnur limalond í ST høpi. Í ár bryjar ST áratíggju fyrí havgranskung.

Uttanríkistænastan

Sambært stýrisskipanini hevur landsstýrið málsræði í fórum, har sum heimild er hjá Føroyum at tingast við og gera avtalur við onnur lond. Hetta merkir, at landsstýrið samráðist og er andlit mótvægis umheiminum, tá ið um ræður føroysk áhugamál og føroyskar skyldur.

Tað er landsstýrismáðurin við ábyrgd fyri uttanríkismálum, ið stendur fyri føroyska uttanríkispolitikkunum innanfyri karmarnar, ið eru. Uttanríkistænastan er fyrisiting hansara, og skal í útinnanini av uttanríkispolitikki veita honum ráð, tryggja haldgott grundarlag og gera politisk mál til veruleika.

Uttanríkistænastan er sett saman av einum starvsliði heima – vanliga nevnt heimatænastan - og einum starvsliði úti á sendistovunum – vanliga nevnt útitænastan. Sendistovurnar eru sostatt ein partur av miðfyrisitingini, og tær virka við tí fyri eyga at umboða landsstýrið í vertslandinum og at vera við til at útinna politisku málsetningar landsstýrisins.

Sendistovurnar eru við til at styrkja sambondini og samstørvini við onnur lond og felagsskapir, og við til at gera Føroyar sjónligar og viðkomandi sum land og samstarvspartur – bæði á stjórnarliga, vinnuliga, og mentanarliga økinum.

Samskipandi parturin av uttanríkispolitiska arbeiðinum verður sum meginregla gjørður í heimatænastuni. Tað krevst ein dygg heimatænasta fyri at fáa sum mest burturúr sendistovunum, og ein fortreyt fyri tí er, at tað er eitt ávist lutfall millum útitænastu og heimatænastu.

Ein vælkipað uttanríkistænasta og eitt vælkipað diplomatiskt lið við sendistovum er sjálv kjarnin í samskiftinum millum lond og stovnar í altjóða høpi.

Í Uttanríkistænastuni starvast í lötuni tilsamans 27 fólk. 12 av teimum starvast í heimatænastuni, meðan 15 starvast á sendistovunum, harav eru 8 av teimum staðbundin starvsfólk.

Føroyska Uttanríkistænastan er ung og enn í menning, men hevur kortini við tíðini fingið ein starvsfólkahóp, ið hevur drúgvar royndir innan diplomatiska handverkið, millumtjóða samskifti, millumtjóða samráðingum, eins og innlit í altjóða rætt, altjóða handilsviðurskiftir og uttanríkismál.

Sendistovur Føroya

Uttanríkistænastan hevur sjey sendistovur utanlands. Í seks av støðunum hevur sendifólkið diplomatiska støðu í avvarðandi vertslandi. Tað er sendikvinnan til Íslands, sendikvinnan til ES, sendikvinnan til Bretlands og Írlands, sendimaðurin til Russlands, sendimaðurin til Kina, og sendimaðurin til Ísrael. Sendimaðurin í Russlandi er eisini akkrediteraður til hini EABS-limalondini Hvítarussland, Armenia, Kirgisia og Kasakstan. Sendikvinnan í Bretland er somuleiðis eisini akkrediterað til Írland.

Sendistovan í Keypmannahavn hevur hinvegin ikki diplomatiska støðu. Kortini er tað vorðið siðvenja, at sendifólkið í Keypmannahavn, eins og í hinum trimum støðunum, í mongum høpi verður roknað sum partur av sendifólkaliðnum, corps diplomatique, á staðnum.

Endamálið hjá sendistovum Føroya er í høvuðsheitum, eins og hjá øðrum londum, at umboða landsins myndugleikar móttvegis myndugleikunum í vertslandinum, at skapa og røkja sambond í vertslandinum og miðla kunning og sambond millum heimlandið og vertslandið til tess at fremja áhugamál Føroya, politiskt, vinnuliga, mentanarlige og á annan hátt.

Her ímillum:

- at røkja føroysk áhugamál í vertslandinum
- at beina burtur forðingar fyri handli og øðrum vinnuligum virksemi landanna millum
- at virka fyri at menna sambond og samstørv millum Føroyar og vertslandið á ymsum økjum, t.d. á mentanarøkinum, og útbúgving og gransking
- at greiða fyrispurningar frá einstaklingum, vinnu og stovnum, bæði uttanefrir og úr Føroyum
- at veita tænastur til føroyskar myndugleikar og vinnufyritøkur
- at virka fyri at gera Føroyar sjónligari í vertslandinum, og fremja eina jaliga ímynd av Føroyum
- har ið umstøður eru til tess at veita føroyskum fyritøkum og myndugleikum möguleika fyri styrti innivist í skrivstovu ella fundarhøli

Sambond verða skapt og røkt við myndugleikar, aðrar diplomatar, vinnulív, mentanarlív og aðrar samfelsagsbólkar í vertslandinum. Persónligt samspæl er týdningarmikið. Hóast tøkniligu menningina, fara andlit til andlit sambond framhaldandi at vera kjarnin í diplomatiskum virksemi.

Ymiskt er, hvørji mál tær sjey føroysku sendistovurnar arbeiða við, og raðfest verður ymiskt, samsvarandi teim málum og starvsøkjum, ið hava stórstan áhuga fyri Føroyar og føroysk áhugamál í viðkomandi landi.